

D E
A M I C I T I A
LIBER PRIMUS.

DE AMICITIA PARANDA

*An mature? unus an plures? Quales, & qua
 arte probati sunt Amici parandi?*

Scribimus ingenui quam jungantur amici

Arte : fave cœptis Phœbe benigne meis

Arte decus rebus ; quæruntur & arte sodales

Arte paratur honos , arte paratur amor.

Ars peperit magnus nunc quidquid suspicit orbis

Illa rudis fuerat gloria prima soli.

Arte nitent Urbes : ædes miramur ab arte ,

Quæque potens orbis nunc pretiosa colit.

Et quota pars artis spirantes pingere formas ?

Attamen his quantus venit ab arte decor ?

Artifici in tabula , moriturum suspice JESUM ,

Num verum ferme de trabe pendet onus ?

Si cernas lacrymas , quas hæc , mentitur imago ,

Non poteris lacrymas , ipse tenere , tuas

Sed lacrymare ! vides Christus lacrymatur & ipse ?

Et subit artificem lignea forma necem.

Adde suam formæ vocem, mox illa loquetur,

Sic moriens etiam vivit in arte DEUS.

Ars etiam excoluit Cererem, nî fallor, Osiris

Primus, araturos duxit in arva boves.

Olim nulla dabat cerealia semina tellus,

Nec vitiô cœli, palluit ulla seges.

Non labor ullus erat, veteres renovare novales,

Finitimus, tulerat nec sua ferta, lapis.

Sylva domum, vitæ, præbebat munera quercus,

Utque rudis tellus, sic rude vulgus erat.

Sed rudis est, arte inventa, correcta vetustas.

Quernaque glans victa est utiliore cibo.

Nunc niger excultis operatur arator in arvis

Nunc veniunt faciles, sub juga panda, boves,

Utque ager, artifici sic alno, pontus aratur :

Ars etiam in mediis (cerne) triumphat aquis.

Arte etiam comites, socialis turba, parantur,

Et solum fato dissoluenda fides

Ut Pyrus, & pomus truncum junguntur in unum,

Fitque soror junctæ, pomus amata pyro :

Ut sibi consociam vitis complectitur ulmum,

Inque ulmi amplexu facta pudica rubet,

Sic animos (qui non fuerant) ars reddit amicos,

Inque unum cogit pectora bina locum

Hanc tibi (quisquis ades, linguâq; animo q; faveto)

Præcipit imparibus nostra Thalia modis.

Hæc tibi, si sequeris, pede clauda Thalia præbit,

Sed sequere : est quamvis Clauda, Magistra tamen

Nec

Nec mirare pedes , quod clauda sit ista minores ,
Cernis amicitiae vincula , vincta docet.

Hæc tibi , quosve legas , & qua ratione docebit
Musa , per undenos emodulanda , pedes.

Prima , legas quales , pars est : Pars proxima , pacto
Quo sit amicorum turba paranda , docet.

Hic modus : hæc nostro signabitur area curru
Hæc erit admiffa meta terenda , rotâ

Dum licet , & loris , passim potes ire , solutis ,
Aptandus lateri dulcis amicus erit.

Quære aliquem Pyladen , qui te comitetur Oresten ,
Et tibi Theseâ pectora junge fide.

Quære , nec hanc curam venturas differ in horas ,
Quis scit , ad hanc curam cras minus aptus eris ?

Nescis heu nescis ! quid crastinus adferat ortus ?
Optima amicitiae proxima quæque dies.

Nam mora dat vires , junctum mora firmat amorem ,
Firmantur longo vincula fida die ,

Candida quæ teneris concordia cœperat annis ,
Venit ad albentes illabefacta comas

Jamque statim , primis , qui te dilexit , ab annis
Acrius (hoc notum est) diliget ille senex

Namque amor assiduo , fidus sic crescit ab usu
Crescere ut à tenera stirpe myrica solet

Nec tantum , quia junctus amor duratur ab usu ,
Præcipio fidei tempora prima tuæ ;

Sed quia , quam vivis , lento pede præterit ætas

Nec bona tam sequitur , quàm bona prima fuit.

Dum vivit moritur , dum carpit , carpitur ætas ,

Omniaque in pejus , cum fugit ipsa , trahit.

Invida res tempus, sua se per puncta trucidat,
 Se pariter fugiens, se pariterque sequens
 Non fuit antiquis male fabula prodita chartis
 Quod genitor sobolem commoluit ipse suam
 Nempe: est tempus edax menses, consummit, & años
 Séque fluendo parit, séque fluendo necat
 Utque necat seipsum tempus: sit omnia, secum
 In pejus, cursu deteriore, trahit
 Sic aliquas numerans pæstans flosculus horas,
 Fitque senex uno, virque puerque die.
 Sic aurora facit Juvenem, sol altus adultam,
 Et vetulam Vesper, sole cadente, rosam
 Quæ nunc connivent orto violaria soli,
 Post modico aspicias tempore pulvis erunt
 Qui nunc Pisæa palmam meriturus arenâ,
 Currit ab Elæo carcere missus equus,
 Hunc, post exiguo spectabis tempore, certe
 Roscida, vix teneras, gramina, carpet opes
 Et tu deficies. Nam retro lapsa feruntur
 Omnia. Nil firmum vitreus orbis habet.
 Quid cessas igitur, primo dum vivis in ævo?
 Querere in extremos, yñcla tenenda dies?
 Dum vires, annique sinunt, conjunge sodales
 Usus amicitiaë, cum quibus esse queat.
 Ecce statim primis operosus arator in annis,
 Cessantes tauros sub juga panda vocat,
 Et subito à Prima jam semen hirundine, terræ
 Mandat, quæ foetus postea reddat ager,
 Ecce statim primo jam vitem vere maritant
 Ut pede sub nudo postea musta fluant.

Tuque moram observa : jam nunc vincire juvabit
 Unum , cui fidus postea fidat amor
 Nam quid amicorum cupies tibi jungere turbam ?
 Non facit ad charam plurima turba fidem.
 Me duce non plures , uno comiteris Oreste ,
 Ex uno melius foedere vivit amor
 Non Pylades uno plures dilexit Oreste ,
 Euryali , Nifus gloria , solus erat.
 Hæserat Æneas in solo pauper Achate
 Pirithoo , Theseus solus , amicus erat
 Unius Actoridis , quem semper amavit Achilles.
 Hectoris Illiaci est ore probata fides
 Quo feror exemplis ? legem hanc natura creavit,
 Unus ut in gemino pectore regnet amor
 Quò ergo tibi turbam ? quid plures quæris amores ?
 Num satis unius pectus amore calet ?
 Unum Penelope solum dilexit Ulyssen ,
 Atque Vir , hanc , absens , fecit amatus anum
 Ænonem , & Pariden , qui prælia miscuit , inter
 Unus erat , tamen hic , arsit & alsit amor.
 Quod natura jubet , cur non complectimur ergo ?
 Quæ , meliora , parens , hac , docuisse potest ?
 Sed jubet exemplum plures conjungere forsan ?
 Cesses ! exemplum perdere sæpe solet
 Cernis ? amicitia sociorum copia pugnat.
 Nec patitur stabilem turba manere fidem
 Si duo , tresve fidem socii studiumque requirant ,
 Quid facies ? cunctis num satis unus eris ?
 Vere prius Veteres ranæ cantare querelas
 Cessabunt , regi , subdita turba , Jovis

Ante cadet cœlo , custos Erymantidos urfæ ,
 Et Boreæ oppositus , cognitus auster erit
 Quàm tu sic sociis suffeceris omnibus unus ,
 Et firmam serves hac ratiōe fidem.

Hic fortassis opem , solatia forsitan alter ,
 Hic petet auxilium , tertius iste stipem.

Confugiet quartus vestras ad , perditus , aras
 Ille viæ comitem te volet esse suæ.

Hic quò te vertes , vel cui tua lintea pandes ?
 Vel cui consilium , vel cui portus eris ?

Non poterit Dominis unus servire duobus ,
 Nec plures curas conficere una manus

Non simul insequitur cereali semine , prudens
 Et metit , & rastris versat arator , humum

Seminat autumnō , sed fruges demetit æstu ,
 Panda sub arcturi sydere rastra regit.

Sed neque tu in plures poteris dispescere curas ,
 Et cui succurres non nisi solus erit.

Jam verò reliqui , quid vos facietis , amici ?

Quid vobis animi , quid (rogo) mentis erit.

Aut (reor) hoc quivis dicet : non audior illi ,

Laturum semper quem mihi rebar opem ,
 Aut non damnatus voti ; male quisque loquetur

De te : sic odii crescere flamma solet ,

Aut te convincent commissi criminis ; aut te

Destituent pariter , cum minus ipse velis ;

Aut tibi diffident , aut temnent , aut tua solvent

Vincula , sic nulli non inimicus eris.

Et dubitabis adhuc confertam quærere turbam ?

Quære memor moniti sed tamen esto mei.

Ne noceant ; plures usu conjungere tutum est ,
 Quâque licet cunctis parte placere , place.
 Utere convictu multorum , pluribus adsis ,
 Multos officio , muneribusque cole
 Sis cunctis facilis , comis , jucundus , & æquus ,
 Pro merito quemvis devenerâre suo
 Obsequium cuicumque potes , præstabis , & ipsos
 Magnates primum demeruisse stude
 Utilitas placuisse viris , aut gloria certe
 Principibus summa est. Hos cole tutus eris.
 Et bene de Patria meritos , summisque verendos
 Officiis , annis , consilioque graves :
 Si sapias , obsequio , & cultu , dignaberis omni ,
 Quoque potes illis nomine , junctus eris.
 Quin etiam charos multis , opibusque potentes ,
 Observes omni cum pietate viros.
 Hæc res Principium est fortunæ. Qui benè cœpit
 Hoc iter ire , precor , sic benè semper eat
 Nec fortuna potest illos violare , Potentum
 Queis honor , & Dominus Patrocinator amor
 Nam quem clarorum præsens tutela tuetur ,
 Supra fortunam constitit ille suam.
 Quis timeat subitos , communia fulmina , casus ,
 Qui potuit magnis proximus esse Diis ?
 Sint etiam æquales aliquo tibi fœdere juncti
 Omnes , ne noceant dissideântque tibi
 Horum , (sic junguntur enim) violabis honorem
 Nunquam , nec nigro nomina dente petes ,
 Horum , (sic retinentur enim) sectaberè mores ,
 Et studia , & quidquid non nocuisse potest

Hos coram propriis , si absint , laudabis amicis
 Ut possint laudes , nôsse deinde suas
 His aderes toties , quoties tua forte requirent
 Consilia : his etiam munera parva dabis
 Pyxidas , aut quædam peregrini dona laboris
 Offer , parva quidem munera , grata tamen
 Quot nunc heu faciunt hæc parvula munera servos,
 Heu capiunt magnos munera Parva Deos !
 Sit licet officio clarus , vel sanguine , dicet
 Mox tamen accepto munere : servus ero !
 Hoc ego tentavi , successit (credere durum est)
 Penè Pater Patriæ sic mihi servus erat
 Sic est nunc Dominum de servo , munera , servum
 De Domino faciunt ! experiâre scies.
 His tamen officiis devinctos inter Amicos
 Unus , præ reliquis fidus Amicus erit
 Nam reliqui , qui sunt dicto tibi fœdere juncti ,
 Sunt modo fortunæ , lubrica membra , tuæ
 Dîi meliora precor ! sed si te fata relinquunt ,
 Ex his , subveniat qui tibi , nullus erit
 Nullus erit certè , versa in contraria forte ,
 Qui tuus in dubia re , comes esse velit
 Scilicet est rarus , quem non fortuna gubernet
 Qui maneat stabili , cùm fugit illa , pede
 Ut veniant faciles , ad candida tecta , columbæ
 Et quærunt gravidæ fertile gramen oves.
 Mobile sic quærît fortunæ commoda vulgus ,
 Nec , nisi , amicitias utilitate probat
 Si fors intonuit , si cursus cœpit iniquos ,
 Si subito casu sit labefacta , fugat

Non secus ac pictum, cæca ferrugine cœlum

Cùm rutilum irato spargit ab axe Jovem ;

Tangitur, & frondens, excusso fulmine, quercus,
Tactaque, quos ramis texerat ante, fugat.

Et velut ad vacuos, non ita formica penates ;

Sic ita ad amissas nullus amicus opes.

Quemque prius multo cingebant agmine, tum, cùm
Ferretur vento panda carina suo,

Hunc, ubi mutavit vultum fortuna, relinquent,
Nullus in adversis, qui superaret, erit

Quorsum igitur fugies? quorsum tua carbasa tendes?

Quis tua, qui semper fœdera servet, erit?

Heus ubi terrarum tam fidus vivit Achatès !

Heus ubi tam constans inveniendus erit !

Difficile est, fateor, similes reperire sodales,

Hæc tamen, hic artis, sint data iussa, meæ

Alterius disces exemplo nôsse sodales,

Sæpius exemplum vèra docere solet.

Ut reddunt homines, aliena pericula, cœtos ;

Sic facit exemplum, cautus ut esse velis.

Exemplum, speculum est: & in hoc nôscuntur amici

Sæpius hoc speculum consule, tutus eris.

Ergo age, dum veniant ad vincula chara sodales,

Sit tibi, quid valeat, discere, quisque, labor

Quos habeat mœurs? & quàm constanter amicos ;

Et quàm sincèra mentè, fidèque colat

Prima quidem cognôsse fidem sit cura, patebit

Illa, per hæc, artis, iussa probanda, meæ

Est aliquis, tibi, quem velles sociare ; nec imo,

Quid clausum teneat pectore, scire potes?

Hunc

Hunc tu blanditiis, hunc tu (sis comis) honore

Hunc etiam officiis demerere tuis.

Atque ubi, non dubio devinctum pignore cernes,

Fac bibat ad mensam sæpius ille tuam.

Et jubeas illum longas potare salutes

Dum fuerit læto mens hilarata merò.

Post mensam (hic modus est animos deprèndere furtim)

Artibus hunc, prudens, agrediare tuis.

Non nos has artes, sed noster finxit Apollo

Huic, quod sit mendax, dicere quæque libet

Hic mihi: quæ a focii fidi ratione probentur,

Quærenti, subito talia verba dedit.

Fingas offensæ focium, quem diligit ille,

Et peccati, in te, non levis esse reum.

Illud & illud agit (declares crimina) sic me

Inmeritum, telis impetit ille suis.

Sic me traducit: sic me, & mea nomina lædit,

Hic fuit, hæc fecit, talia dicta dedit.

Audiat hic (fingas testes) hic proximus illi

(Finge aliquem) de me dum loqueretur erat.

Omniaque observes, vultusque, & verba loquentis

Hæc tibi amicitia pignora certa dabunt.

Si ducat vultum, & constans defenset Amicum;

Si focii crimen, qua licet arte, levet;

Si taceat, jubeatque modo te mittere questus

Tales, si nec rem, nec tua dicta probet.

Fidus in hoc animus certè latet, istius usum,

In canos jubeo te retinere dies

Huic animi poteris tutò committere curas,

Accipere, & pariter multa tacenda loqui

Hujus

Hujus in amplexu poteris vixisse rapinam
 Hanc modicam, quæ undæ more fluentis abie
 Est etiam tentare animos modus alter Amici,
 Hunc quoque perlecto carmine nôsse potes
 Si verum in socio cognoscere quæris amorem
 Fac semel illius limina tristes adi
 Teque inopem dicas fueris si forsan egenus,
 Quaque potes tacita voce preceris opem
 Per sanctum dicas, & cultum nomen Amici
 Perque sodalitiî, pignora certa, fidem
 Te precor ô sociûm mea spes! tuearis egentem
 Tectaque fortunæ vulnera pelle meæ.
 Pauper, inops, careo cunctis, tamen usque videri
 Dives, amo, noster ne minuatur honor.
 Nec moveare meos, quod vestis contegat, artus
 Cujus de tyrio murice lana rubet
 Sic nunc Pauperiem tyria velamus in umbra,
 Quod sumus, ut nudi ne videamur opum.
 Eheu Sidonio quot nunc insternimur ostro!
 Quorum tres obolos vix habet arca domi!
 In sexiga etiam Dominam nunc fingit egestas
 Per servam hanc, Dominus ne minuatur honor
 Non pudet argento nos nunc obnubere, & auro,
 Aurô, qui vultu pallidiore sumus.
 Peccati quid Bursæ hæret? jejuna nitorem
 Ob Dominæ illa tamen cogitur esse domi.
 Omnes sic cæcavit honor: vix discidit unguis
 Sutor, jam Dominus, jam cupit esse comes.
 Et bene vix tetigere pilos calamistra coemptos
 Et jam spectati poscimus esse viri.

Sic nunc magnificos & inops mentitur honores:

Sic etiam minimis nomina magna placent

Has ego, vel similes cogar miser ire per artes,

Ni fueris cimbæ portus, & aura meæ

Ad te confugio; vestrasque advolvor ad aras

Tu superas fatis ara relicta meis

Et misero auxilium; & opem præstabis amico,

Instant officio nomina bina tuo

Sic tibi Diî faciles; & opis nullius egentem

Fortuniam præstent dissimilèmq; meæ

Hic precor ô! vocem vultumque adverte sodalis

Ille dabit mentis pignora certâ suæ:

Si subito addicat, si te præstare studebit;

Et tibi sollicito verba secunda dabit

Hunc Duce (quisquis is est) me complectaris Amicis

Hic erit hic vitæ parsque Comèsque tuæ.

Si neget auxilium; verbisque excuset amorem,

Si non det faciles in tua vota sonos

Desere; quid lymphas in sicca quæris arena?

Impleat amplexus alter amore tuos

Post hæc ostendunt; quæ veros signa sodales;

Sunt tria: præcipuè fors mala, nummus, honor.

His tribus ex signis; velut auri splendor in igne,

Apparet constans; arguiturque fides

Si quis enim fidis nummos postponit Amicis,

Et non vult socio ditior esse suo

Si quis ubi magnos, æris cumulavit acervos

Non temnit sociæ limina nuda domus:

Sed tenuem, cultu non dedignatus, Amicum

Sublevat, & veterem continet usque fidem

Hic vir, hic haud *niger* est, hunc tu *Romane* *fideli*
 Demeritum nexu, tempus in omne colas.
 Jam nummis succedat honor, qui vertere mores
 Assolet, & junctam contemnerare fidem.
 Nescio quid collatus honor complectitur in se!
 Certè aliquid vitii, vel novitatis habet.
 Scilicet inducunt fermè sublimia fastum,
 Atque hominum crescens, pectora mutat honor:
 Hinc aliquis pultès, stomachi qui dulcia salvi
 Fercula, pro tortis novit habere domi:
 Quique suburbanas, venalia prandia cæpas
 Sæpè oluit, casulæ vix bene tectus ope:
 Insuper: & cum Patre puer, versârat aratrum
 Et baculo, pastor sæpè minavit oves:
 Hic ubi per literas mediocres cœpit honores,
 Inque aliquo, titulis clarior esse, statu,
 Deficit ex seipso totus, magnusque videri
 Exoptat subitò, qui modò parvus erat.
 Stemmata contemnit magnis illustria ceris,
 Et vix non natum se putat esse Jove:
 Commutat mores, veteres contemnit Amicos
 Séque putat dignum Nestore, séque Mida.
 Plusque aliis sapit, & plus se circumspicit, atque
 Qui induit emeritus pallia sventa sophus.
 Denique quos fovit, jam dedignatur Amicos
 Alloquio: Tantum gloria calcar habet!
 Perfide quisquis is es, quorsum te cæca potestas.
 Aufert? heu nullo dignus honore coli!
 Tune potes fidi charissima vincula Fratris,
 Inventos, propter nomen inane, dare?

Heu crudelis honor, binos, dum diffuis uno
 Fœdere conjunctos, vulnera quanta facis!
 Hinc igitur, certum fidas te noscere mentes,
 Me meliora, novus, jussa docebit honor.
 Sive togas igitur vigiles, seu pallia docta,
 Sive aliquis fasces, annua dona, capit.
 Sive init imperium populi, seu cætera quævis
 Munera, quæ modo me musa tacere jubet.
 Hæc precor observes; maneatne insignis honore,
 Infocium simili, quàm fuit ante fide?
 An constanter adhuc solitos admittat in usus?
 Qui pars convictus ante fuere sui?
 An juvet, & solers, gnævusque ita præstet, ut ante
 Indeclinatæ munus Amicitia?
 An studeat sociis? simili cupiatque locari
 Officii (si fas) ac tenet ille, gradu?
 Si nihil, aut modicum signis ablutat ab istis,
 Hujus amicitiam demeruisse potes.
 Sed tamen optatus sociorum pectore, signa
 Dat meliora prius, quàm subeatur, honor,
 Tunc etenim magni quando prensantur honores,
 Ventilat invidia, gloria magna, faces.
 Tunc aperitq; animos livor: cum quisq; quod optat
 Officium, socio præripuisse studet.
 Tunc variant animi, cupiunt, sperantq; timentque
 Cuncta cupido timor, spesque aperire solent.
 Si timet observes, cupidum ne perdat honorem,
 Heu nimium sociis invidet ille suis?
 Si sperat, noménque sui malè mordet amici.
 Heu nimium fratri perfidus ille suo est.

Qui cupit, & cupidus, propriâ privare sodales
 Fortunâ, cultos, clâmque, palâmque studet;
 Hujus ab amplexu fugias, ignobilis iste est,
 Nec facit ad vestram, perfidus ille fidem.
 Non solet in fidis dominari livor amicis,
 Quos stâbili verus fâdere vinxit amor.
 Est etenim socios inter cognatio quædam
 Una fides, unum cor, simul unus honor,
 Hinc, geminos inter, quando fit clarior unus,
 Alter, dimidia parte nitere solet.
 Sic patuit vobis cœlum commune duobus,
 O bene Polluci Castor amate tuo!
 Ex vobis junctis (superi quis credere posset)
 Fulgida perpetuus sidera fecit amor.
 Ecce Jovem precibus Pollux reverenter adorat
 Ut secum, Castor sit quoque stella, rogans:
 Quod mihi das uni, dixit, partire duobus,
 Dimidium, toto mûnere, majus erit.
 Dixit, & alterna fratrem statione redemit,
 Utile sollicitæ fidus utrumque rati.
 Usque aded socii communia reddit amoris
 Omnia vis! hac vi est majus in orbe nihil
 Quo magis, ô fidi, sectator fide, sodalis!
 Noxæ compertos, invidiæque fuge.
 More leves, animo tristes, nimumque faventes,
 Laudibus, & verbis, obsequioque cave
 Et nimum promptos, lætos, nimumque loquaces
 Dissimiles studio, dissimilesque statu;
 Non facile adjungas: vel enim te tempore fallent,
 Vel facient animo multa dolenda tuo.

Quid si præcipiam, nimum ne admittere blandos,
Vultu, vel verbis in tua vincta velis?

Hoc genus est hominum fallax, hi ut fallere possint
More canunt calami decipientis aves.

Fistula dulcè canit, volucres dum decipit auceps
Hique ut decipiant, plurima blanda canent.

Hos tu vel fugias, vel si satis artis habebis,
Fraudem deludas fraude, dolúmque dolo

Fallere fallentem, virtus non culpa videtur
Improbis in laqueos, quos tibi tendit, eat

Hos ego - - Quid dico! volui tibi dicere tantum.
Hos ego - - sed præstat dissimulare tamen.

Majus opus superest: hoc jam memorare juvabit,
Quo socios pactò fors inimica probet.

Ergo age in adversis, fratres cognosse labores
Indicium hic si usquam, certius esse solet.

*Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum
Tempore sic duro est inspicienda fides.*

*Si non Euryalus rutulos cecidisset in hostes,
Hyrtacidæ Nisi gloria nulla foret.*

Si non Actorides socium servasset Achillem,
Illiaca nunquam laude probandus erat.

Nempe probant animos; hostes, occasio fures,
Casus amicitiae, vincula prima, fidem.

Quin igitur curas illorum noscere amicos,
Quos fortuna manu deteriore premit?

Quin cernis? maneat culto, quis fidus, Amico,
Postquam fortunam perdidit ille suam.

Rebus in incertis si quis superabit, amorem,
Qui socio allatâ confiteatur ope:

Si quis erit, qui se præstet memorémque, piúmque,
Et doleat, socio fata dolenda suo.

Denique si misero rebus succurrat in arctis
Nec semel astrictam, solvat, amore, fidem.

Hunc tibi perpetuo devinctum fædere, plus, quàm
Castor Pollucem, tempus in omne colas.

Huic secreta tuæ poteris concedere mentis,
Non hic, crede mihi, Tantalus alter erit.

Qui sitit in Lymphis, & poma fugacia captat,
Quod fuerit stulto garrulus ore nimis.

Dum vitam vives (sed quam brevis illa rapina est!
Quam, pede furtivo quæ venit hora, rapit)

Dum tamen in vita sensim fugiente manebis,
Perque catenatos fas erit ire dies.

Aut hunc, aut alios, quam scripsimus, arte probatos
More Patris natos deperientis ames.

PARS SECUNDA.
LIBRI PRIMI.

*Amici ritè probati quo pacto sint
conciliandi?*

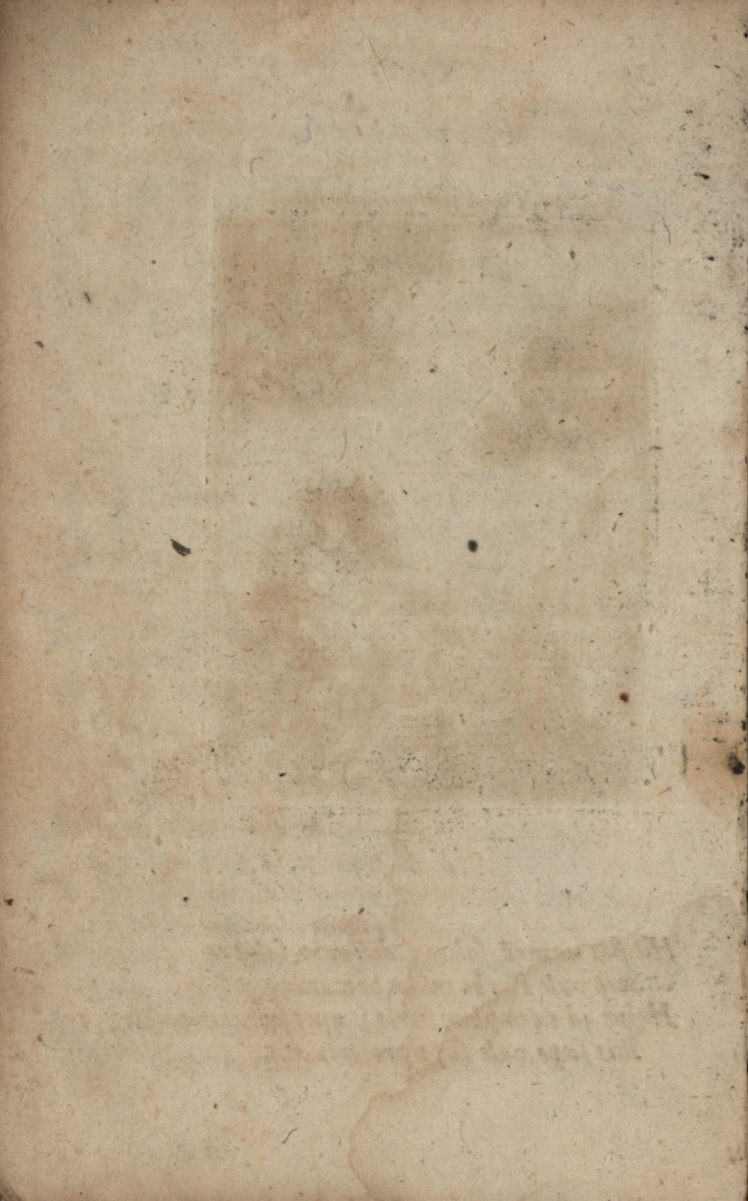
HActenus, adjungas quales, & qua arte probatos
Præcipit imparibus vecta Thalia modis.
Nunc tibi, qui placuit, qua sit capiendus ab arte
Dicere præcipuæ molior artis opus.
Quisquis ubique viri, faciles advertite mentes,
Carminibusque favens vulgus adesto meis.
Non ego, sed virtus vobis, pro me, ipsa loquetur,
Illa dabit metricis optima jussa modis.
Hanc ego (si memini, memini tamen omnia) vidi
In sæptis nuper Lojolis alma tuis,
Hic ego suffusa lentus spatiabar in umbra,
Fructus & in digitis unus & alter erat.
Et modò (nam siberant multi violaria floris)
Carpebam summa lilia casta manu.
Et modò (qui non sum) fingens tamen esse Poëtam
Tentabam capiti plectereserta meo.
Cum libet in fascès, violásque rosásque ligabam,
Dèque manu in nares venit amenus odor,

Nunc

ad te Conversio nostra .

*Hic flos naturā solem , diētante salutat ,
Serò vale Phæbo mane precatur ave
Hujus ad exemplum floris ; quos jungere poscis ,
Illis sæpe vale sæpe preceris ave.*

Nunc Hyacinte tēnes, nunc nos amaranthe moraris,
 Nunc tyma, nunc chaltæ, nunc mihi myrtus olent.
 Tempus erat, quô sol medias contraxerat umbras,
 Inque pari spatio vesper, & ortus erant;
 Cum mihi, jam florum curis, hortoque remoto,
 Opprimit incautus lumina victa sopor.
 Jamque soporato proflabam è pectore somnum
 Clausus & in gemino lumine Momus erat.
 Ecce mihi virtus multis comitata Deabus
 Adstitit; heu quantum forma decoris habet!
 Aurea vestis erat; sortem, si cætera, quæras
 Vel Dea vel Virgo Numine plena fuit.
 Forma decens illi, qualem nec suavibus Elisa,
 Nec gessit Coe Battis amata suo.
 Ardenti, similes oculi luxere smaragdo,
 Digni cœlestes inter adesse faces.
 Talia fronte tulit lucentia sidera Daphne,
 His oculis, oculos cepit Apollo tuos.
 Flammeus oris honor qualis, qui nocte fugata,
 Emicat, & toto lucifer exit equo.
 Denique quid possim plus dicere? chara Deabus
 Splendidior virtus omnibus una fuit.
 Hanc ego cum vidi (quid enim simulare juvabit?)
 Confiteor casto plenus amore fui.
 Illa quod est virtus cœlo charissima, chara,
 Sic etiam: ut cœlo, debuit esse mihi.
 Hanc vidi, & timui: fecit mihi pulchra timorem
 Majestas, pulchrâ, pulchrior illa, Dea
 Usque metu micuere sinus, dum verba dedissem,
 Hæc bene si memini verba loquentis erant:

O mihi tot virtus votis , precibusque petita ,
 O paucis solum cognita Virgo viris ?

Quot jam labuntur menses, labuntur, & anni,
 Te mihi quod cupiam chara videre semel ;

Jam propè confectis sensim juvenilibus annis,
 Te sine (quid pudeat dicere) mater eram.

Te sine confectans fragilis, mendacia, vitæ,
 Vivebam, vitæ nescius ipse meæ.

Te contemnebam, nec adhuc ignota placebas,
 Esse solet tecti nulla cupido boni.

At postquam didici quàm sis venerabilis orbi,
 Quin potius, quod sis Urbis, & Orbis amor.

Optavi toties laudatam cernere formam,
 Et cognosse tuas, gaudia nostra, genas.

Ut vidi obstupui, & tenui cum murmure dixi:
 Quàm bene præcelso est hæc Dea chara polo.

Hactenus : erubuit nostris sermonibus illa,
 Sicque, verecunda voce locuta fuit :

Quid tibi cum nostra vates pauperrime laude,
 Nunquid eget laudis gloria nostra tuæ?

Ipsa sibi est virtus pretium aut pulcherrima merces,
 Ipsa sibi est virtus gloria, fama, decus,

Nil opis externæ est cupiens, nil indiga laudis,
 Divitias in se continet illa suas.

Nec moveare meos, superiorum gaudia, vultus
 Quod tibi libertas, fasque videre fuit.

Non mihi tu, sed te, melius tua musa placebat,
 Quæ socium, socios, qua paret arte, docet.

Huius in imparibus (si quid tamen illa valebunt)
 Hæc quoque sint facito jussa notata, metris:

Quis-

Quisquis amicitias socios quoque captat amores
Naturam propius consulat ille suam.

Naturâ, verum est, certi gignuntur Amici
Naturâ verus namque creatur amor.

Hicque amor est nexus, fons causa & amicus ab ipso,
Hoc consanguineum nomen amore trahit.

Quid verò sit quæris amor? vis insita quædam est
Mentibus, alitibus, piscibus, atque feris;

Hæc ita vis jungit quo nescio fædere binos?
Sola ut mors vincula hæc, dissociare queat.

Tantus amor, paribus de moribus inter Amicos
Nascitur, internis, ex animique bonis.

Nam nihil est opibus mentis divinius! aut nîl
Quod magis affectus excitet, esse potest.

Hosti etiam virtutis inest amor. Illa per orbem
Regnat, & in Dominos jus habet illa Deos.

Illam etiam absentes, ignotos, morte preemptos,
Ex auditu etiam cogit amare viros.

Est tanti tantique fuit, tantique (manebit
Dum mundus) virtus cognita, semper erit.

Par studium, mores similes, mens nobilis ergo
Sunt ad amicorum vincula paranda satis.

Sed tamen utilitas accedat: firmat amorem
Hæc, quem virtutis conciliavit honor.

Utile miscendum jucundo est, utile dulci
Qui miscet, punctum quodlibet ille tulit.

Hæc mihi sic dixit, dubito virtusne Magistra
An somnus fuerit? sed puto somnus erat.

Quid faciam? media, navem Palinurus in unda
Deserit, ignotas, cogor inire vias.

Quisquis securos igitur deposcis amores ,
 Sint tibi virtutis , iussa sequenda, Deæ.
 Aut sis , aut similem captato te fac Amico,
 Namque sibi similes omnis amare solet.
 Scilicet ingeniis aliqua est concordia junctis,
 Et servat studii fœdera quisque sui.
 Rusticus agricolam ; miles fera bella gerentem,
 Rectorem dubiæ navita puppis amat.
 Ex paribus , pariter, studiis junguntur Amici,
 Et sibi dissimilem numne homo quisque fugit?
 Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi:
 Sedatum celeres, pectora gnava pigri:
 Cultus inurbanos, atque immoderata modesti,
 Vir sapiensque rudes, vir graviorque leves.
 Mitior, irarum plenos, abnormis amantem
 Recti, Civilem rusticus, augur anum.
 Censurasque senes odit generosior ætas,
 Nec mihi quos vexat gloria stulta placent.
 Nec te dissimiles fors complectentur Amici,
 Aspice ! dissimilem nec sibi turtur amat.
 Ergo age, quos captas, sociorum imitabere mores,
 Sic cadet in nexus, ille vel ille tuos.
 Scilicet est aliquis clemens, clementia fida,
 Fac comes ut factis, vel tibi semper eat,
 Est rudis esto rudis (poteris te fingere tantum)
 Si pius esto pius, si gravis, esto gravis.
 Estque tenax recti, recti te ostende tenacem:
 Est lætus, lætus tu quoque semper eris.
 Venandi studio, quem captas, fortè tenetur?
 Ad nemus ingenium te quoque pellat idem.

Forſan ad ingenuas perſape revolvitur artes
 Inſcius? ut rerum doctior eſſe queat?
 Tu quoque fac pariter; quia ſic capiuntur amici,
 Si facies; voti poſtmodo compos eris.
 Inſuper obſerves an ſit ſtudioſus, amansque
 Laudis? & an pectus gloria vexet iners?
 Si capitur titulis laudum; laudabis abundè
 Crede vel immeritas laus capit ipſa feras.
 Acer & ad palmæ per ſe curſurus honores,
 Si tamen horteriſ fortius ibit equus.
 Laudatas, homini, volucris Junonia pennas
 Explicat, & formâ muta ſuperbit avis.
 Delectant homines etiam præconia magna,
 Præcipuè, quos jam docta ſenecta premit.
 Vidi ego canitiem deceptam laudibus, ille,
 Qui capit, captum riſerat arte ſenem.
 Quo magis ad ſocium cupidorum inſurgito laudes,
 Non emitur pretio laus tribuenda tuo.
 Nec tamen excedas, laudem decet eſſe modeſtam,
 Sed neque laus omni tempore dicta juvat.
 Eſt modus in rebus; ſunt certi denique fines
 Certum, ſi neſcis, omnia tempus habent.
 Nec ſemper credenda ceres fallacibus arvis,
 Nec ſemper dubiæ concava puppis aquæ.
 Nec ſemper ſacras reddunt oracula ſortes,
 Ipſaque non omni tempore fana patent.
 Eligito tempus, ſociorum facta probandi,
 Exeat adverſa ne tua navis aquâ.
 Temporibus medicina valet, data tempore profunt,
 Et data non apto tempore vina, nocent.

Aut dum se laudat prodest laudare sodalem,
Aut malè dum nocui læditur ore viri.

Aut opus illustri dignum si fecit honore,
Illum magnificis effer in astra sonis.

Profuit absentes etiam celebrare sodales,
Quæ venit, absenti laus, benè pura venit.

Vix citrà palpum præsens laudatur, & inde
Laudibus haud poterit semper inesse fides.

Absentes igitur fratres fer ad æthera laude;
Laus placet ista magis, laus capit ista magis.

Ut referatur honor, quo tu dignaris Amicum
Absentem, media est, turba tenenda tibi.

Illic tu laudes, illic præconia fundas,
Hic aliquis, per quem laus referatur erit.

Quidquid id est, seu tu laudem fugientia verba,
Sive voces auram; credito numen habet.

Nam quid, ut est sociis absentibus illa relata,
Protinus in medios influit alta sinus?

Influit, accendit, lætòsque perambulat artus,
Et sapit immemorem nec finit esse sui.

Non tua crede mihi, referant si dicta sodales,
Non tua lethæis verba dabuntur aquis.

Quisquis is est (comperta cano) capiatur, amoris,
Moxque dabit captus pignora certa, sui.

Plus tamen indiciis certis testata voluntas,
Atque amor ostensus laudibus esse solent,

Laus animos, animi, castos amor excitat ignes,
Laus mel, sed secum spicula gestat amor.

Quæ tamen infligunt hæc dulcia spicula, grata
Ut puto, plus laudis, vulnera melle placent.

Consule si dubitas aliquem, cui suavis Amici
In medio fidus pectore regnat amor.

Quid nisi (dixisse hoc tu olim perhiberis Orestes)

Dicet se focii vulnere penè mori?

Disce igitur, credasque levis plus laudis, amorem

Esse sono: *quisquis vult ut ametur amet.*

Non dubiis ostensus amor studiisque notisque

Crede mihi, (mea sunt dicta probata) capit.

Non usus, nec opes, nec laus, nec munera tantum

Quantum, si semel est cognitus ardor, agit.

Hinc labor haud minimus sit jam te aperire sodali

Ut tuus ex illo perspiciatur amor.

Sæpe potes cultos illius adire penates,

Quæque illi placeant verba secunda loqui.

Jam modò susceptos pro illo memorato labores,

Quidque mali, aut fructus cœperis inde refer.

Et quæ non noceant tibi, si pandantur Amico

Pectora, quæ cælant, abdita verba loqui.

Seu bona sive mala est de capto fama sodali,

Utraque sit verbis prodita fama tuis.

Interdum plenis mittatur Epistola verbis,

Et Domini studium, consiliúmque petat.

Interdum veniat variarum conscia rerum,

Tunc etiam officiis plena sit illa tuis.

Blanditias simul illa tuas, imitatæque amantum:

Verba ferat, socio chara futura tuo.

Scripta animos rapiunt, blandè qui scribere novit,

Ille sibi multos conciliare potest.

Littera Cydippen pomo perlata sefellit

Inscia verbis est capta puella suis.

Denique si quis sanè vult bene acat in unam ;
 (Hoc quoque non leve pignus erit)

Tu loca , si possis , toto prima sodali
 Preferas ; hac minime licet arte place.

Ingenium observes , non moveatur ? an illa ,
 Quæ Patriæ fecit , si restantur , amet ?

Si fortassis amat , laudes meritumque sodalis ,
 In patriam ; in socios commemorare juvat.

Et juvat obsequium ; si quem vincere laboras
 Obsequere , & victrix mox tua navis erit.

Vincere cum possis interdum cede sodali ,
 Obsequii hoc blandi , non leve munus erit.

Cedendum de jurè suo persape sodali est ,
 Jungere qui fædus , vel retinere cupit.

Parva etiam , crebrò , sociorum facta probabis ,
 Ut pars sit voti nulla caduca tui.

Non facile adversum tu quidquam sensa loquaris
 Ejus , quem tibi jam demeruisse cupis.

Arguet arguito quidquid probat ille probato
 Quod dicit dicas , quod negat ille neges.

Sic tamen ut pietas maneat ratioque decori
 Salva , nec assensu hoc lex violanda Dei est

Stultus ab obliquo , qui cum discedere possit
 Pugnat in adversas ire natator aquas.

In rebus minimis , multum vigilare juvabit ,
 Ut studium possis exhibuisse tuum.

Copia si detur , famam cumulare , decusque
 Et famam prodest , & cumulare decus.

Quod si forte tuum studiumque operamque requirat
 Hic quem sollicitis cassibus usque petis ;

Promptus & in v[er]itate amorem,
 Explebis partes protinus.
 Quàm potes à lingua similes are proci.
 Hoc quicumque facit mandu[cat].
 Officiis paribus si quis amico,
 Hujus mox victas se ille manus.
 Deniq; quidquid id est, quod prodere possit amorem,
 Hac re, animos, fociis testificare tuos.
 Mox, ubi quem à socio cognosci poscis, amorem,
 Ex sibi non dubiis noverit ille notis;
 Ipse sibi dicet nostro est hic dignus amore,
 Qui nos tam fidè, & tam reverenter amat.
 Ipse sibi dicet eùm viderit ille labores,
 Tam benè qui servit serviat ille mihi.
 Est quoq; amicitiæ mater pulcherrima virtus,
 Quem non virtutis vincere possit amor?
 Virtus est vitium fugere: hac quicumque decorus
 Esse amat, è vitiis exerat ille caput.
 Non gerat inflatos tumido sub pectore fastus,
 His odiosa magis res nihil esse potest.
 Invidiâ careat socios qui captat amicos,
 Non facis ad nostram livor inique fidem.
 Este procul lites pravæque injuria linguæ,
 Fraus absit, vacuum pectus habete doli.
 Ne sis rimarum plenus, secretâque serves,
 Quæ semel accepit semina terra, tegit.
 Eximia est virtus præstare silentia rebus,
 At contra gravis est culpa tacenda loqui.
 Vindictam fugias, iram decet esse modestam,
 Candida pax homines trux decet irâ feras.

Prudens crede mihi fallit moderatio mentes,
 Asperitas odium, sævaque bella parit.
 Odimus accipitrem, quia vivit semper in armis,
 Et pavidum, solitos in pecus ire, lupos.
 Excipias apibus telum post tela placebunt,
 Nunc odium, quia sunt turba nociva, ferunt
 Sit procul omne nefas: ut ameris amabilis esto,
 Et quacunque potes dote placere place.
 Diligitur nemo, nisi quem virtutis honestas,
 Commendat vulgò, conspicuumque facit.
 Ergo, dum virtute paras placuisse, memor sis,
 Nunc etiam multos utilitate capi.
 Esca capit volucres, pisces retinentur ab hamis,
 Oculit extremis, quos levis esca, dolis.
 Et quis non lucrò capitur? sua commoda quemque
 Delectant: mors est lenis, habere nihil.
 Aureæ si jam nunc tendantur lina per orbem,
 Esse statim quivis piscis in orbe volet.
 Quisque quid expediat quærit, non quid sit honestu
 Et cum fortuna statque, caditque fides.
 Nec facile invenies multis in millibus, unum,
 Virtutem pretium, qui putet esse sui.
 Forsitan expectas, ut te ad consortia ducam,
 Et quæris monitus hac quoque parte meos?
 Finis amicitia est convictus: præcipit hoc in,
 Ut sis jucundus nostra Thalia, choro.
 Quàm placet arguto quæ in sylvis concinit ore
 Ales; tam latus voce, animoque placet.
 Sive igitur mixto vario sermone vicissim,
 Cum sociis fallas, decipiásque diem.

Seu fora vos teneant, seu campus, sive penates,
 Seu recreet studiis læta Dianna suis;
 Seu vos excipiant convivium, sive labores
 Conducant, seu sit longa terenda via:
 Seu vos oblectent lusus; seu seria, vestros
 Detineant animos, seu genus omne joci.
 Semper ubique tuo, suavem, lætúmque sodali
 Te exhibeas; vir qui est lætis, ubique placet.
 Os tibi sit vario semper sermone disertum,
 Mens sit jucundi causa, feraxque joci.
 Urbani mōres, placidusque in pectore sanguis,
 Te doceant fidò velle placere tuo.
 Blanditiæ comites tibi erunt, sermóque, vigórque
 Assiduò partes turba secuta, tuas.
 His tu militibus vinces hominésque, Deósque
 Hæc tibi si demas commoda, nullus eris.
 Perlege quidquid id est, quod scripsi, fortè juvabit,
 Quod si non profunt singula, multa juvant.
 Perlege: nec pudeat juvenem legisse Poëtam,
 Utilia, & Juvenes sapius, arma damus.
 Nondum, confiteor, mihi sternutavit Apollo;
 Quæque dedi, monitis, sum minor ipse meis;
 Sed tamen accedas, tamen inspice, jussa, vetustis
 Eruta sunt, quæ nos scribimus, ista cedris.
 Eruta: sed mihi, quàm fuerat labor improbus iste!
 Crede fuit, scripto carmine, majus opus.
 Pars superat, cæpti pars est finita laboris:
 Hic jam rupta liget fila Thalia lyra.